

2-Mavzu: Gavdadan o'lchov olish qoidalari. Kiyimni loyihalash usullari

REJA:

1. Gavda tuzilishi haqida qisqacha ma'lumot.
2. Gavdaning asosiy antropometrik nuqtalarini aniqlash.
3. Gavdadan o'lchov olish tartibi va qoidalari.
4. Gavdada kiyimning bema'lol turish qo'shimi
5. Kiyim detallari chizmasini chizish usullari va sistemasining qisqacha tavsifi

Tayanch so'z va iboralar: *gavda, andom, jussa, antropometrik nuqta, andaza, loyihalash usuli, qo'shimcha haq.*

1. Gavda tuzilishi haqida qisqacha ma'lumot

Plastik anatomiya kishi gavdasining tashqi tuzulishi, qad-qomatni o'rganadi. Gavda odatda tana, bo'yin, bosh, qo'llar va oyoqlarga bo'lib o'rganiladi.

Odamning umurtqa pog'onasi egri bo'ladi: umurtqa pog'onasi bo'yin va bel qismlarida egrilik chizig'i oldinga, ko'krak va bel qismlarida esa orqaga yo'nalgan. Umurtqa pog'onasining egrilik darajasi odamning qaddi-qomatini belgilaydi.

Qo'lning erkin suyaklari jumlasiga yelka, tirsak va bilaklari kiradi. Yelka suyagi tik vaziyatda joylashgan yoki bir oz orqaga yoki oldinga og'gan bolishi mumkin. Yelka, tirsak hamda bilak suyaklari birlashgan joyda burchak hosil bo'ladi, u yengning shakliga ta'sir etadi.

Oyoqlarning shakli yonbosh o'qi bilan boldir o'qining bir-biriga nisbatan qanday joylashganligiga qarab, oyoqlar normal, xomutsimon va sirkulsimon bo'lishi mumkin.

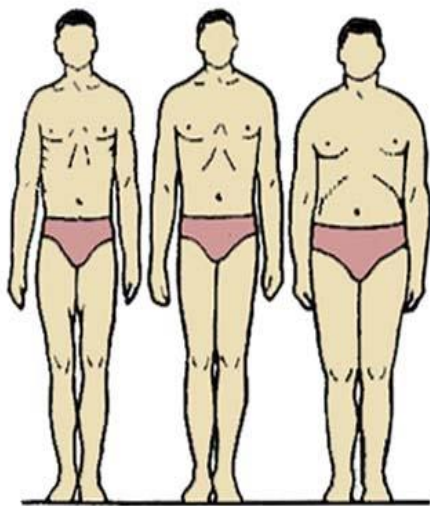
Tananing bo'yin asosidan to yelka bo'g'imlarigacha bo'lgan qismi yelka deb ataladi. Yelka normal, keng va tor bo'lishi mumkin. Shuningdek qiyalik darajasiga qarab normal, baland va past bo'lishi mumkin.

Qorinning ham asosiy uchta shakli mavjud: tekis, ichga tortilgan va dumaloqdo'ppayib chiqib turgan holati mavjud. Qorinning shakli jinsga, yoshga va oriqlashga bog'liq bo'ladi.

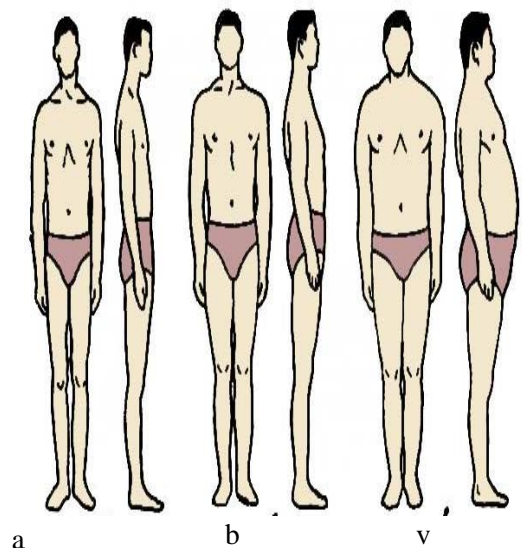
Orqa odatdagicha yoki umurtqa bo'limlari salgina bo'rtib chiqqan (to'lqinsimon), bukchaygan va to'g'ri bo'lishi mumkin.

Umumiy belgilari deganda, tananing uzunligi, odamning bo'yi, ko'krak aylanasi hamda vazni kabi eng yirik belgilar tushuniladi

Kiyimni konstruksiyalash uchun proporsiya (mutanosiblik) ning katta ahamiyati bor. Proporsiya deganda, tananing turli qismlarining o'lchamlarini bo'y (rost) ga nisbati tushuniladi; bu nisbat protsentlar bilan ifodalaniladi. V.V. Bunak katta yoshdagi erkaklar va ayollar o'rtasida ko'p uchraydigan tana proporsiyalari uchta asosiy tipga bo'linadi: dolixomorf tip (1.1-rasm, a) - bu tipga mansub kishilarning oyoqlari uzun, tanasi qisqa va ixcham (kambar) bo'ladi; braximorf tip (1.1-rasm, b) - bu tipga munosib kishilarning oyoqlari oldingiga nisbatan qisqa, tanasi uzun va serbar bo'ladi; mezomorf tip (1.1-rasm, v) - oraliq tip hisoblanadi. Tana proporsiyalari yoshga va jinsga qarab o'zgaradi.

1.1-rasm. Erkaklar gavdasining proporsiya tiplari.

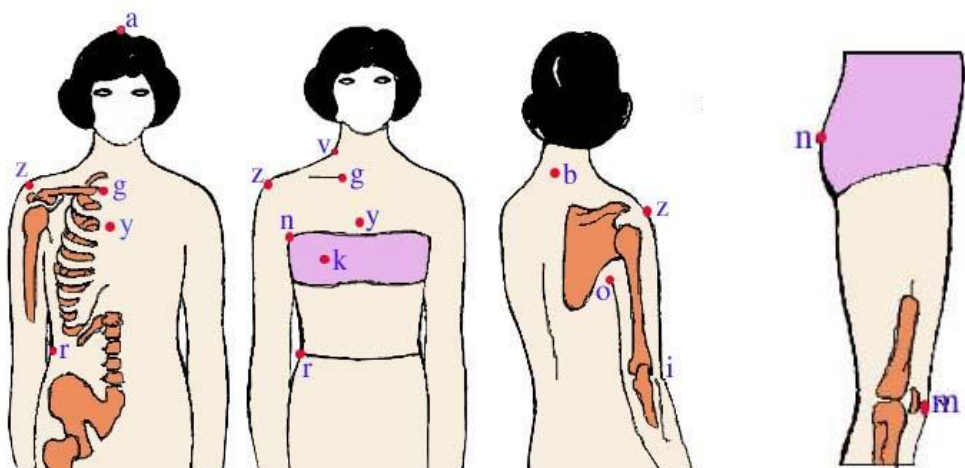

1.2-rasm. Erkaklar qomatining tiplari

Jussa (tana tuzulishi) muayyan belgilar majmuiga bog'liq bo'lib, kishining qaddi-qomatini ifodalaydi. V.V. Bunak erkaklarning gavda tuzulishi, ya'ni jussasini yetti tipga bo'ladi; shulardan uchta asosiy hisoblanadi: ko'krakdor (ko'ksi baland) tip; muskullari rivojlangan tip va qorindor tip. (1.2-rasm).

2. Gavdaning asosiy antropometrik nuqtalarini aniqlash

Ko'plab ishlab chiqariladigan kiyimlarni loyihalash va asosiy bazalarni ishlab chiqish uchun maishiy xizmat tizimidagi loyihachiga standart jussalar, ya'ni mamlakatning jami aholisiga xos jussalar razmeri – o'lchamning mukammal xarakteristikasi kerak bo'ladi. Bu ma'lumotlarni antropometrik tekshirish, ya'ni kishining gavdasini va uning qismlarini o'lchash yo'li bilan hosil qilish mumkin. Bu ish antropometriya deb ataladi. Antropometrik tekshirishlar vaqtida gavdaning muayyan nuqtalari – antropometrik nuqtalar oralig'i yoki yumshoq gazlamada aniq bilinib ko'rinib turadigan chegaralar, teridagi o'ziga xos nuqtalar bo'yicha o'lchanadi. O'lchov belgilarini hosil qilish uchun quyidagi antropometrik nuqtalardan foydalaniladi (1.3-rasm):

1.3-rasm. Gavdaning asosiy antropometrik nuqtalari

a-cho'qqi nuqtasi (bosh eng cho'qqi nuqtasi);
 b-bo'yin nuqtasi (yettinchi bo'yin umurtqasining o'tkir o'simta uchi);
 v-bo'yin asosining nuqtasi (bo'yinning aylana chizig'i yelka qiyaligi chizig'i bilan kesishgan nuqtasi);
 g-o'mrov suyagining nuqtasi (o'mrov suyagining to'sh suyagiga birikkan yuqori nuqtasi);
 d-to'sh suyagining yuqori nuqtasi (to'sh suyagi yuqorisidagi qirqimning o'rtasi);
 y-to'sh suyagi o'rtasidagi nuqta (to'sh suyagining o'rta chizig'ida to'rtinchi juft qovurg'alar uchi birikkan sathda joylashgan);
 j-yelka akramial nuqtasi (ko'ktak akramial o'simtasining yon tomonidagi yeng bo'rtgan nuqtasi);
 z-yelka nuqtasi;
 i-tirsak nuqtasi (bilak suyagining tashqi tomonidagi yuqori uchi);
 k-ko'krak uchi nuqtasi;
 l-qirra nuqtasi (yon bosh suyak qirrasining chekka eng ko'proq turtib chiqqan nuqtasi);
 m-tizza nuqtasi (tizza qopqog'ining markazi);
 n-qo'ltiqning oldingi burchagi (qo'l pastga tushirilgan holda qo'ltiq chuqurchasining oldingi cheti hosil qilingan yoyning eng baland nuqrasi);
 r-bel chizig'ining balandligi nuqtasi;

3. Gavdadan o'lchov olish tartibi va qoidalari.

O'lchovni to'g'ri olish uchun gavdaning asosiy chiziqlari o'rinlari: bo'yin chizig'i, ko'krak chizig'i, bel chizig'i, bo'ksa chizig'i, etak chizig'i aniqlanadi.

O'lchov olishda quyidagilarga amal qilinadi:

1. O'lchov gavdaning o'ng tomonidan belgilanadi.

O'lchov santimetr lentasi bilan amalga oshiriladi, uni tortib yoki bo'sh qilib o'lchash mumkin emas.

3. Belning ixcham joyidan belbog' bilan bog'lanadi.

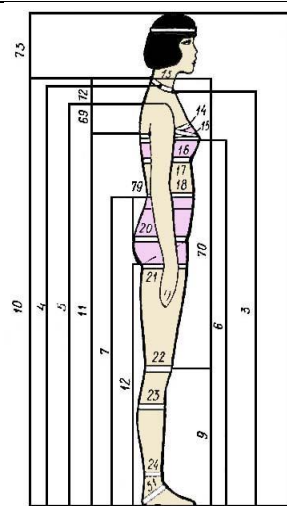
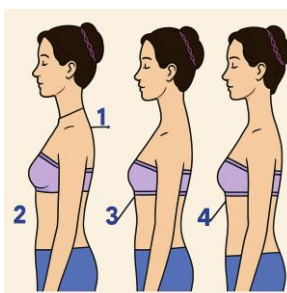
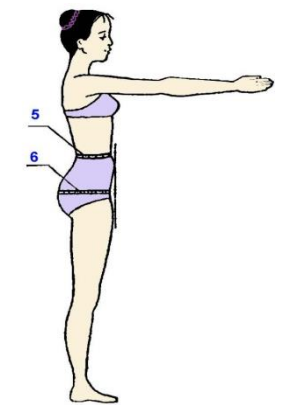
4. O'lchov olinayotganda gavdani to'g'ri, bo'sh tutib turish kerak, aks holda o'lchov noto'g'ri chiqadi.

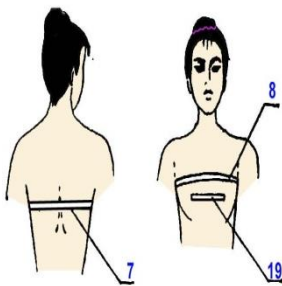
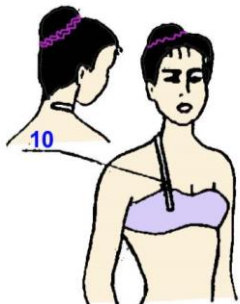
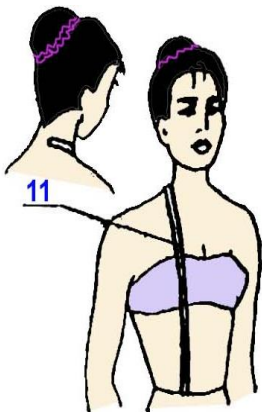
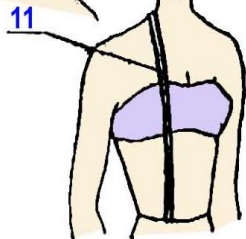
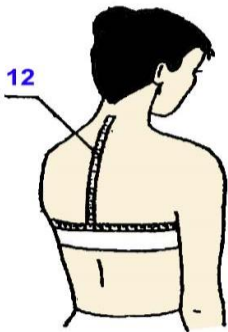
5. Aylana o'lchovlari to'liq olinib, uning yarim qiymati yoziladi, chunki kiyim chizmasining yarmi chiziladi. Uzunlik o'lchovlari esa to'liq yoziladi.

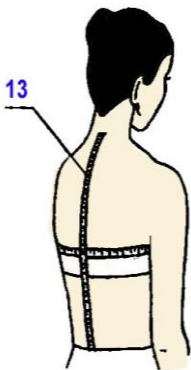
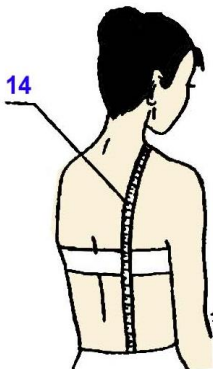
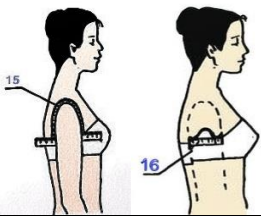
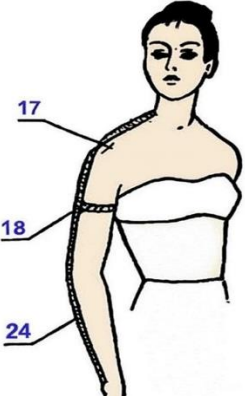
Gavdadan o'lcham olish texnologik xaritasi

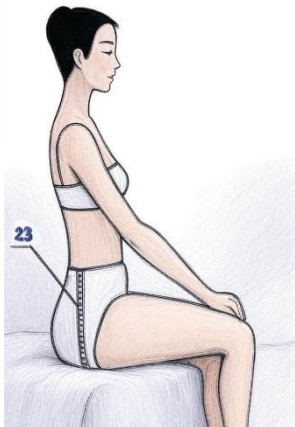
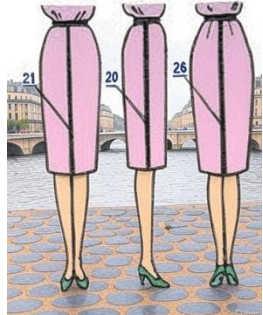
1-jadval

Texnologiya asosida faoliyat	Shartli belgila nishi	Chizma	Standart asosida operatsiyani bajarish tartibi
------------------------------	-----------------------	--------	--

turlari			
1	2	3	4
1. Bo'y	R		Kallaning yuqori nuqtasidan polgacha bo'lgan masofa vertikal bo'yicha o'lchanadi.
2. Bo'yin asos nuqta balandligi	B _{bo'y}		Poldan bo'yin nuqtasigacha masofa vertikal o'lchanadi.
3. Yelka nuqta balandligi	B _{yel}		Poldan yelka nuqtasigacha masofa vertikal o'lchanadi.
4. Orqa qo'ltiq osti burchagining balandligi	B _{z.u}		Poldan vertikal bo'yicha orqa qo'ltiq osti burchagigacha masofa.
5. Bo'yin aylanasi	O _{bo'y}		Santimetr tasmaning ostki cheti bo'yin nuqtasiga yotqiziladi. Yondan va olddan tasma bo'yin asosidan o'tib, o'mrov nuqtasida biriktiriladi (1).
6. Ko'krakning birinchi aylanasi	O _{kI}		Santimetr tasma gavda ort qismi bo'ylab gorizontal qo'ltiq chuqurligining oldingi va ortki burchaklariga tegib, oldinda ko'krak bezlari asosining ustidan o'tadi (2).
7. Ko'krakning ikkinchi aylanasi	O _{kII}		Santimetrli tasma ko'kraklarni turtib chiqqan nuqtalari bo'ylab, qo'ltiq chuqurligining oldingi va ortki burchaklariga tegib, oldinda ko'krakning turtib chiqqan nuqtalari bo'ylab o'tadi (3).
8. Ko'krakning uchinchi aylanasi	O _{kIII}		Santimetrli tasma ko'krakning turtib chiqqan nuqtalari orqali gavda atrofidan o'lchanadi (4).
9. Bel aylanasi	O _b		Santimetrli tasma bel chizig'i darajasida eng ingichka joydan tanani aylanib o'tadi (5).
10. Bo'ksa aylanasi	O _{bk}		Santimetrli tasma tana atrofidan gorizontal aylanib, qorinning turtib chiqqanini hisobga olib, dumbaning turtib chiqqan nuqtalariorqali o'tadi (6).
11. Old	K _{old}		Ko'krak bezlarining asosi ustidan

kenglik			qo'ltiq chuqurligining oldingi burchaklari orasi gorizontal o'lchanadi (8).
12. Ko'krak markazi	M_k		Ko'krakning turtib chiqqan nuqtalarining orasi o'lchanadi (19).
13. Gavda ort qismining kengligi	K_{ort}		Gavda ort qismi bo'ylab qo'ltiq chuqurligining ortki burchaklari orasi gorizontal o'lchanadi (7).
14. Ko'krak balandligi	B_k		Bo'yin asos nuqtasidan ko'krak uchi nuqtasigacha o'lchanadi (10).
15. Gavda old qismining belgacha uzunligi	$U_{old.bel}$		Ort tomondan bo'yin nuqtasidan bo'yin asosi bo'ylab, old tomonda ko'krakning turtib chiqqan nuqtalari orqali bel chizig'igacha o'lchanadi (11).
16. Bo'yin asos nuqtasidan old bo'lak bel chizig'igacha bo'lgan oraliq	$U_{old.bel.bo'y}$		Bo'yin asos nuqtasidan ko'krakning turtib chiqqan nuqtalari orqali bel chizig'igacha bo'lgan oraliq o'lchanadi (11).
17. Orqa yeng o'miz balandligi	$B_{o'miz}$		Bo'yin nuqtasidan ort bo'lak, qo'ltiq chuqurlik nuqtalari gorizontal o'lchanadi (12).

18. Orqa bel chizig'idan bo'yin asos nuqtasigacha bo'lgan oraliq	$U_{old.bel}$		Santimetrli tasma bel chizig'idan bo'yin asos nuqtasigacha umurtqa bo'ylab parallel o'tadi (13).
19. Ko'krak turtib chiqqan nuqtalarini hisobga olgan holda ort bo'lak belgacha uzunligi	$U_{ort.bel}$		Bo'yin nuqtasidan umurtqa bo'ylab ko'krakning turtib chiqqan nuqtalariga qo'yilgan plastina orqali belgacha o'lchanadi (14).
20. Yelka aylanasi	O_{yel}		Qo'lning yuqori qismidan aylantirib, qo'ltiq chuqurlarining burchaklariga taqib gorizontal o'lchanadi (15,16).
21. Yelka kengligi	K_{yel}		Bo'yin asosining nuqtasidan yelka nuqtasigacha o'lchanadi (17).
22. Tirsakkacha qo'l uzunligi	$U_{q.tir}$		Yelka nuqtasidan tirsak nuqtasigacha bo'lgan oraliq o'lchanadi (18).
23. Qo'lning bilakkacha uzunligi	$U_{q.bil}$		Yelka nuqtasidan bilakgacha o'lchanadi (19).
24. Yelka qiya baladligi	$B_{yel.qiya}$		Bel chizig'ining umurtqa bo'ylab kesishgan nuqtasidan yelka nuqtasigacha qiya o'lchanadi.

25. Bo'ksa balandligi	B_{bk}		O'tirgan holatda bel chizig'idan o'tirgan yuzagacha yon tomondan o'lchanadi (23).
26. Yubka uzunligi	U_{yu}		Bel chizig'idan istalgan uzunlikda o'lchanadi (20,21,22).

4. Gavdada kiyimning bermalol turish qo'shimi

Kiyim silueti yelka kengligi va balandligi, modelning etak kengligi bilan xarakterlanadi. Kiyim qay darajada gavdaga yopishib turishiga qaramay, uning ichki o'lchamlari odam gavdasining o'lchamlaridan katta bo'ladi. Shuning uchun kiyim konstruksiyasi asosining chizmasini tuzish uchun gavda o'lchamlarigina yetarli bo'lmaydi. Bir xil joylar yuzasida kiyim ichki o'lchamlarining gavda o'lchamlaridan farqining miqdori qo'shim deb ataladi va (P) harfi bilan belgilanadi.

Qo'shimlar nimaga mo'ljallanganiga qarab minimal (texnik) P_{tex} va konstruktiv dekorativlik P_{kd} qo'shimchalarga bo'linadi. P_{tex} qo'shim bermalol harakat qilishni, bermalol nafas olishni taminlaydi. Ayollar ko'ylagi uchun ko'krakning yuqori nuqtasi darajasida P_{tex} 2 sm ga, jaket uchun esa 3 sm ga teng.

Konstruktiv-dekorativ qo'shimlar doimiy bo'lmaydi. Ularning qiymati kiyim turiga, uning siluetiga, shakli va boshqalarga qarab zamonaviy moda talabiga binoan o'zgaradi. Kiyim konstruksiya asosining chizmasini hisoblash qulay bo'lishi uchun maksimal zarur qo'shim K_{tex} bilan minimal qo'shim K_{kd} birga qo'shib olinadi. Bu umumlashgan qo'shim kiyimni gavdada bermalol turish qo'shimi deb ataladi.

Gavdada bermalol turish qo'shimi quyidagilarga bo'linadi.

P_k —ko'krak chizig'i bo'ylab gavdada bermalol turish qo'shimi;

P_{bel} —bel chizig'i bo'ylab gavdada bermalol turish qo'shimi;

$P_{b.k}$ - bo'lsa chizig'i bo'ylab gavdada bimalol turish qo'shimi.

Ishlab chiqishda katta o'lchamli bo'yi past ayollar uchun P_k qo'shim 0,5 sm ga kamaytiriladi, kichik o'lchamli ayollar uchun esa aksincha 0,5 sm ga ko'paytiriladi. Qanday siluet bo'lmasin, yubkaning (shimning) bel chizig'i bo'ylab gavdada bimalol turish qo'shimi 1 sm ga teng olinadi.

2-jadval

Kiyim turlari	Kiyim gavdaga yopishib turish darajasi (silueti)														
	Juda yopishib turadigan			Yopishib turadigan			O'rtacha yopishib turadigan			Bimalol turadigan			Trapetsiya		
	P_k	P_b	P_{bk}	P_k	P_b	P_{bk}	P_k	P_b	P_{bk}	P_k	P_b	P_{bk}	P_k	P_b	P_{bk}
Ko'ylak	2-2,5	0,5-1	0-0,5	3-4	1-2	1-1,5	4-5	3-4	2-3	6-7	4 dan yuqori	3 dan yuqori	7 dan yuqori	5 dan yuqori	Modelga binoan konstruktiv aniqlanadi
Jaket	2,5-3,5	1,5-2	0,5-1,5	4-5	3-4	1,5-3	6-7	5-7	3,5-5	8-9	7 dan yuqori	5 dan yuqori	9 dan yuqori	7 dan yuqori	
Palto	3,5-4	2-3	2,5-3	5-6	4-5	3-4,5	7-8	6-8	5-7	9-11	8 dan yuqori	7 dan yuqori	11 dan yuqori		

3-jadval

Kiyim turlari	Kiyim uchastkalarida bimalol turish qo'shimi									
	Juda ham zich		Zich		O'rtacha		Keng		Juda ham keng	
Ko'ylak	0,5-0,75	0	0,8-1,2	0-0,5	1,5-1,6	0,6-1	1,7-2	1,1-1,5	2 dan yuqori	1,5 dan yuqori
Kostyum	0,75-1	0	1,1-1,7	0-0,6	1,7-1,75	0,7-1,1	1,8-2,2	1,2-1,6	2,2 dan yuqori	1,6 dan yuqori
Palto	1-1,2	0	1,25-1,5	0-0,7	1,6-2	0,8-1,5	2,2-2,5	1,6-2	2,5 dan yuqori	2 dan yuqori

Konstruktiv joylar qo'shimi, sm

4-jadval

Qo'shim beriladigan joylar	Qo'shim belgilari	Miqdori
Ort bo'lak beligacha bo'lgan uzunlikka qo'shimcha	Por.b.	0,2
Old bo'lak beligacha bo'lgan uzunlikka qo'shimcha	Pold.b.	0,2-0,4
Yeng o'miz bo'shlig'iga qo'shimcha	Po'm.b.	1-2
Yoqa o'mizi kengligiga qo'shimcha	Pyo.o'm.	0,5-1
Yeng o'miz kengligiga qo'shimcha	Po'm.k.	0,5-O _{yel+}

Yelka aylanasi qo'shimi –O_{yel} Q sm

5-jadval

Yengga tavsifnoma	Qo'shim miqdori		
	Ko'ylak	Jaket	Palto
Yopishgan	2-3,5	3,5-5,5	5-7
Tor	4-5	6-7,5	7,5-9,5
O'rtacha	6-7	8-9,5	10-11,5
Kengaytirilgan	8-9	10-11,5	12-14
Keng	10-12	12-13	14,5-17
To'la	12 dan yuqori	13 dan yuqori	17 dan yuqori

5. Kiyim detallari chizmasini chizish usullari va sistemasining qisqacha tavsifi

Maishiy xizmat sistemasida kiyim loyihalashning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Kiyim loyihalash ishining asosini model tuzish va konstruktorlik hujjatlarini ishlab chiqish tashkil etadi. Maishiy xizmat sistemasida kiyim loyihalash jarayoni uch bosqichni o'z ichiga oladi.

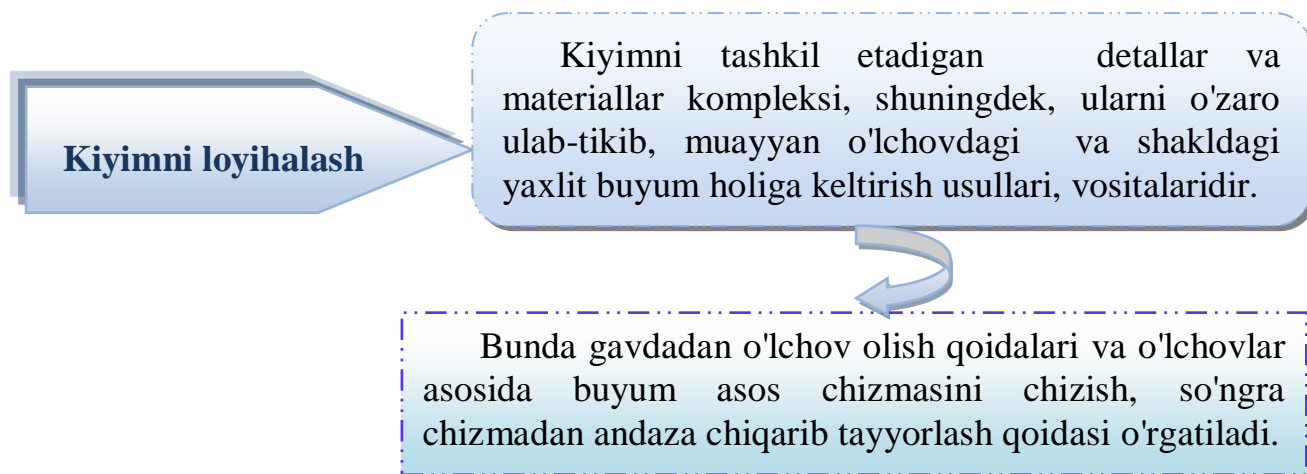
Birinchi bosqichda-modellashtiruvchi bosh tashkilot (SIOTSHL, respublika kiyim modellari uylari) har yili kiyimlar modelining yo'naltiruvchi (yetakchi) kolleksiyasini hamda kiyim loyihalashga doir muhim metodik ma'lumotlarni tayyorlaydi, modaning yo'nalishi bo'yicha, modaga mos formadagi va bichimdagi kiyimlarni loyihalash hamda tikishning o'ziga xos tomonlari to'g'risida, yangi materiallardan foydalanish haqida metodik tavsiyalar ishlab chiqadi.

Ikkinchi bosqichda-korxonaning eksperimental xizmati xodimlari modellashtiruvchi bosh tashkilotdan olingan materiallarga asoslanib, kiyimlarning modaga mos modellari kolleksiyasini tuzadi.

Uchinchi bosqichda-ishlab chiqarish uchastkalari (atelyelar) sharoitida muayyan gavda uchun andaza tayyorlanadi; bunda rassomning ish papkasidagi

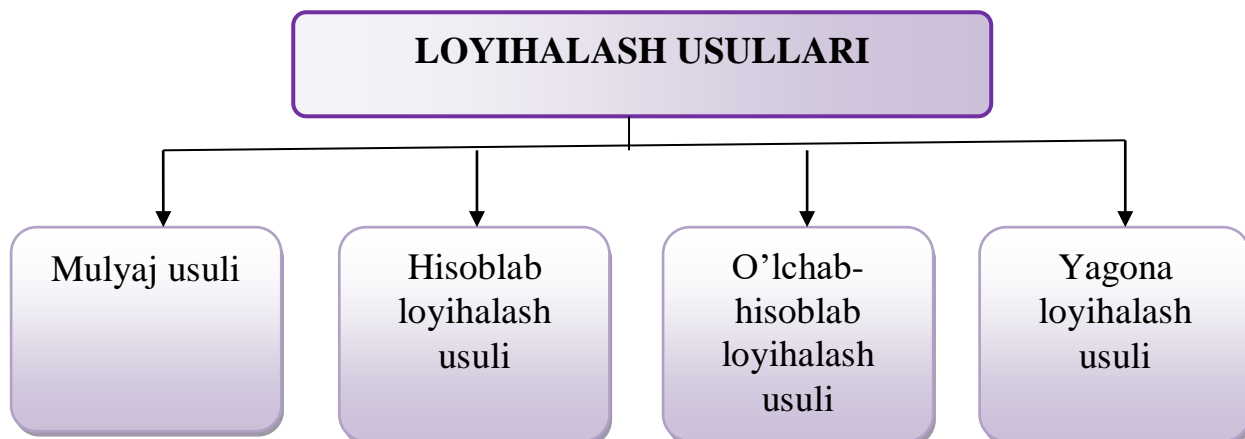
modellardan ham eksperimental xizmat mutaxasislaridan olingan konstruktorlik hujjatlaridan foydalaniladi.

Loyihachi faoliyatining eng qiyin va ma'suliyatli bosqichlari kiyim detallarining chizmasi yoyilmasini chizishdan iborat. Bu bosqichdan ko'zlangan asosiy maqsad - detallarning shakli va o'lchamini mumkin qadar aniqroq belgilash; shunday qilinsa, kiyimning detallari yig'ilgandan keyin hosil bo'lgan shakli rassom shakliga mos keladi.

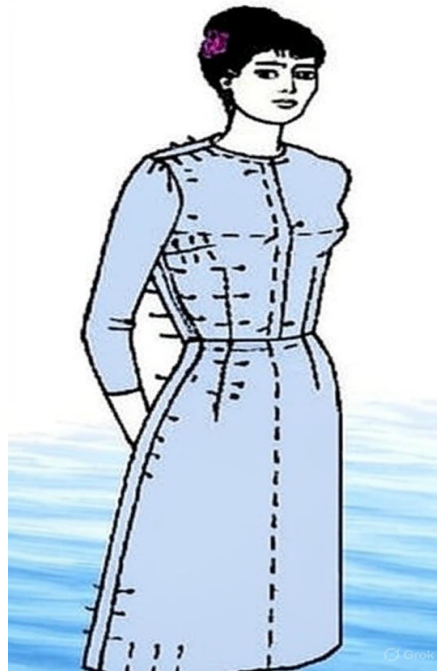

Bu ishning qiyinligi murakkabligi shundaki, faqat ta'rifi, eskizi yoki namunasigina berilgan, lekin o'zi yo'q kiyimning chizmasini - detallari yoyilmasini chizishga to'g'ri keladi. Buning ustiga kiyimning sirti murakkab yoyib bo'lmaydigan sirt hisoblanadi; shunga ko'ra uning yoyilmasi va hisobi ya'ni uni chizish uchun kerak bo'ladigan ma'lumotlarni hisoblab chiqarish va chizmani chizish ancha qiyin. Kiyim detallarini hisoblash va chizma tayyorlashning quyidagi mavjud usullaridan foydalanish mumkin:

1. Mulyaj usuli.
2. Hisoblab loyihalash usuli.
3. O'lchab-hisoblab loyihalash usuli.
4. Yagona loyihalash usuli.

M u l y a j usulining mohiyati shundan iboratki, maneken yoki kishi gavdasiga maket material (gazlama, yengil-yumshoq qog'oz yoki to'r-kanva) modelning formasiga moslab, to'g'nag'ichlar bilan qadab chiqiladi. To'g'nag'ichlar odam gavdasining konstruktiv chiziqlari bo'ylab (bo'yin, yelka, yeng o'yindisi, yon, bel, o'rta chiziqlar) to'g'nag'ichlanadi. So'ngra rangli ipda to'g'nalgan joylardan tikib chiqiladi. Shunda ko'krak do'ngligini aniqlovchi ko'krak vitachkasi ikki tomonlama tikiladi. So'ngra to'g'nag'ichlar bo'shatilib, gazlama yoki kog'ozni stol ustiga yoyiladi. Bu hosil bo'lgan chizma gavdaning asos chizmasi hisoblanadi. Bu usuldan murakkab bichimli kiyimlarni loyihalashda va ko'pgina sahna kiyimlarini, tarixiy kiyimlarni loyihalashda qo'llaniladi.

Mulyaj metodi (13-rasm).

H i s o b l a b l o y i h a l a s h usuli. XIX asrning boshlarida Frantsiya, Rossiya va boshqa mamlakatlarda loyihalashning hisoblash (bichish tizimi) usuli tarqala boshlandi. Bu usulni ko'p yillik tajribaga ega bo'lgan bichuvchilar ixtiro qilganlar. Ular gavdadan ayrim o'lchovlarni olib, sodda hisoblash formulalari yordamida buyum detallari chizmasini gazlamaning o'zida bajaradilar, ya'ni alohida andaza tayyorlab o'tirmaydilar. Bu usul yakka tartibda buyum ishlab chiqarishda qo'llanilgan.

O`l ch a b – h i s o b l a b l o y i h a l a s h usuli. Kiyimni yakka buyurtma yo'li bilan tikishda o'lchab-hisoblab loyihalash usuli juda mos keladi, chunki bu usulda gavdani aniq o'lchangani tufayli gavdaning o'ziga xos xususiyatlarni hisobga olish imkonini beradi. Bu metodda kishi gavdasining o'lchamlari olinadi va kiyimning to'kisligi uchun qo'shiladigan chok haqi aniqlanadi. Gavdani o'lchab olingan ma'lumotlardan foydalanib, konstruksiya asosiy elementlarning o'lchami belgilanadi. Konstruksiya chizmalarining kam-ko'sti kiyimni kiygizib ko'rib yani o'lchov olish vaqtida aniqlanadi va bartaraf etiladi. Bu usuldan maktablarda, o'quv muassasalarida, to'garaklarda qo'llaniladi. Bu usulning bir necha o'nlab turlari

mavjud. Chizma chizishni andaza tayyorlashni o'rganayotgan kishilar uchun bu usul qulay hisoblanadi.

Y a g o n a l o y i h a l a s h usuli. Mamlakatimiz va o'zaro iqtisodiy yordam kengashi (O'IYoK) a'zolari bo'lgan mamlakatlar tikuvchilik sanoatlarida kiyimni loyihalash usullarini takomillashtirish ustida ishlab loyihalashning yagona usulini ishlab chiqqanlar. Bu usul boshqa usullardan universalligi bilan ham farq qiladi, chunki har qanday bichimdagi va ko'rinishdagi kiyimlar loyihasini tuzishda baza loyihalar asos qilib olinadi. Bu usulni yaratish jarayonida aholining antropometrik o'lchovlari asosida standartlar ishlab chiqilgan. Bu standartlar ayollar, erkaklar va bolalar assortimentlari uchun alohida-alohida ishlab chiqilgan. Bu usuldan tikuvchilik korxonalari foydalanadi. Korxonadagi loyihachilar standartlarda berilgan loyihalash usuli o'lchovlardan foydalanib buyum assortimentiga qarab buyumning asos chizmasini loyihalaydilar, modellashtirib buyum andazasini hosil qiladilar. Bu andazalardan foydalanib tikilgan buyumlar aholining buyumga bo'lgan ehtiyojini 80-85% ga qondiradi. Bu usulda loyihalash jarayonida turli razmer (o'lcham) larga rost (bo'y) larga to'lalikka moslab andazalar tayyorlanadi. SINIISHP «Kiyimni konstruksiyalash yagona metodi» hamda SIOTSHL «Yagona metodi» shular jumlasiga kiradi.

Gavdani (jussani) belgilab beruvchi asosiy morfologik belgilar umumiy belgilarini, mutanosiblikni, gavda tuzilishi va qad-qomadni o'z ichiga oladi.

Umumiy belgilar deganda, tananing uzunligi (odamning bo'yi, yani rost), ko'krak aylanasi (perimetri) hamda vazn (massa) kabi eng yirik belgilar tushuniladi.

Ko'krak yarim aylanasi II (O_{kII}) ga binoan kiyim razmeri aniqlanadi. Razmerlar orasidagi farq - 2 sm bo'ladi. Masalan, 40, 42, 44, 46 va hokazo. Ayollar va erkaklar uchun 6 tadan rost mavjud bo'lib, rostdlar orasidagi farq - 6 sm bo'ladi.

6-jadval

To'lalik guruhleri	Ayollar	Erkaklar
I	146	152
II	152	158
III	158	164
IV	164	170
V	170	176
VI	176	182

Ikkinchi ko'krak aylanasi (O_{kII}) bilan bo'ksa aylanasi (O_{bk}) o'lchamlari orasidagi farq bo'yicha to'lalik guruhi aniqlanadi. Bu farq birinchi to'lalik guruhida 4 sm, ikkinchisida 8 sm, uchinchisida 12 sm ga teng.

Tayyor kiyim sotib olayotganda albatta o'z bo'yingizni va o'lcham belgilardan O_{kII} bilan O_{bk} larni bilishingiz kerak.

Modellash – bu turli shakl va bichimdagi kiyim modelining konstruksiyasini ishlab chiqaradigan murakkab ijodiy protsessdir. Turli shakl va bichimdagi modalar konstruksiyasini tuzilmoqchi bo‘lgan asosiy konstruksiya bazasidan olish mumkin. Bu protsess amaliy modellash yoki, odatda aytilishiga binoan, texnik modellash deb ataladi.

Texnik modellash - konstruksiya asosini yangi model konstruksiyasiga aylantirishdan iborat.

Modellashtirishning maqsadi – o‘z san’ati, qudrati bilan jamiyatni estetik tarbiyalash, madaniyatni yuqori pog‘onalarga ko‘tarishdir. SHuningdek, o‘z zamonasining turmush tarzi, fan va texnika yutuqlari, milliy urf-odatlarini, iqlimi, sharoitini aks ettirishdir.

Yangi modellarni ijod etish bilan modalar uyi, ishlab chiqarish korxonalari, yakka buyurtma korxonalari va yakka tartibda ishlaydigan rassom modelerlar, muxandis loyixachilar shug‘ullanadilar.

Modellashtirish ikki xil yo‘nalishda olib boriladi:

1. Ijodiy – istiqbol uchun model.
2. Ishlab chiqish korxonalari uchun model.

Ijodiy model. Rassom modelerlar istiqbol uchun bir qancha modellar to‘plamini mavsumiy kiyinish o‘rniga qarab, eskizlarni tayyorlaydi, bu eskizlar to‘plami avval modalar uyi kengashida ko‘rib tanlanadi va tasdiqlanadi. Modalar uyi kengashining a‘zolari:

- a) modalar uyi bosh muhandisi;
- b) bosh loyihachi muhandisi;
- v) bosh muhandis texnolog;
- g) xom ashyo bilan ta‘minlovchi korxona vakili;
- e) savdo xodimlaridan vakil qatnashadi.

Tasdiqlangan eskizlar bo‘yicha modeler, loyihachi, texnolog ishtirokida namuna modellar standart gavdalar uchun tayyorlanadi. Tayyorlangan modellar modalar uyi kengashining yangi hal qiluvchi kengashida ta‘minlab tasdiqlanadi va ularni modalar uyining kichik seriyali ishlab chiqarishiga beriladi.

Modalar uyi ishlab chiqarishi kiyimni mehnat taqsimotiga asoslangan bo‘lib, 100 dan 300 gacha aholi talabini o‘rganish uchun kiyim tayyorlanadi va bu yangi modeldagi kiyimlar modalar uyi qoshidagi «yangilik» nomli do‘konda savdoga qo‘yib, aholi talabi o‘rganiladi. Har bir model uchun savdo xodimi iste‘molchilarning taklif muloxazalarini yozib boradi.

Bundan tashqari, tasdiqlangan modellar namunalari modalar uyi qoshidagi teatrlari namoyishi zalida namoyish qilinadi va moda jurnallari orqali fotosur'atlari targ'ib qilinadi. SHuningdek, savdo markazlarida, televizorda modellarning mavsumi namoyish etib targ'ib qilinadi.

Ishlab chiqarish uchun model shu ishlab chiqarish korxonasi buyurtmasi asosida eskizlar to'plami chizib tayyorlanadi. Bunda shu korxonaning hohishi, xom ashyosi jihozlari va shart-sharoitlari hisobga olinadi. Bu eskiz va modellarni tasdiqlash vaqtida shu korxonaning ma'sul vakili qatnashadi. So'ng kichik seriyada ishlab chiqarish korxonaning o'zida ishlab chiqarilib, o'ziga tegishli savdo do'konida aholi talabi o'rganiladi.

Ikkala xil yo'nalishda olib boriladigan ishlar 3 xil bosqichda bajariladi:

1. Badiiy modellash.
2. Loyihalash bosqichi.
3. Texnik modellash.

Har qanday buyumni tikishga, ya'ni uni bichishga, unga texnologik ishlov berishga kirishishdan oldin birinchidan, uning badiiy loyihasini, sodda qilib aytilganda, eskizini yaratish kerak – bu bosqichga **badiiy modellash** deyiladi. Ikkinchidan, asosiy konstruksiyani, ya'ni asosini hisoblash va chizish kerak, buni konstruksiyalash deyiladi. Uchinchidan, hisoblashlar va maket yasash yo'li bilan taxlamalarni, burmalar, koketkalar, cho'ntaklar, qirqmalarni va hokazolarni ishlab chiqish kerak – bunga texnik modellash deyiladi.

Bu ishlarning birinchi qismini odatda modeler rassomlar bajaradilar. Ular modelning rangli eskizini gazlamaning xususiyati, gavda turi, faslga, kishining yoshiga, kiyimning bezaklariga e'tibor berib chizadilar. SHuningdek, kerakli ma'lumotlar eskiz tagiga yozib qo'yiladi.

So'nggi ikkitasini esa loyihachilar bajaradilar (ularni ko'pincha loyihachi-rassomlar deyishadi). Ular bir-birlarining ishini yaxshi bilishlari va tushunishlari kerak, chunki modelerlar, konstruktorlar va texnologlarning mehnati o'zaro bog'liq va umumiy ishning pirovard natijasi uchun birdek muhim.

Ateleda bichiqchining o'zi modeler-rassom bilan konstruktorning ishini bajaraveradi, u texnologik jarayonning hammasini ham biladi, lekin texnologik jarayonni ko'klovchi, qo'l ishlarini bajaruvchi, motorchi, dazmolchi degan maxsus ustalar bajaradilar. Uy sharoitida rassom ham konstruktor ham, texnolog ham bir odamning o'zi bo'ladi. SHuning uchun ishning barcha bosqichlariga – model tanlash va yaratishga, hisoblashga, bichishga va ishlov berishga – to'la ma'lumot bilan qarash kerak.

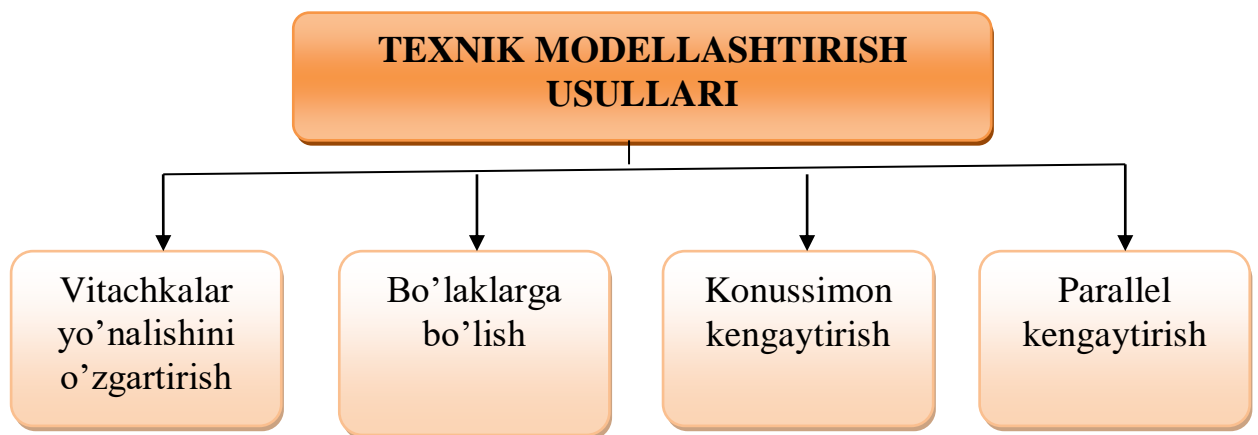
**Kiyimlarni
modellash**

Kiyim modelini ijod qilish va asosiy andazadan model andazasini tayyorlash yo'llaridir.

Bunda asos chizmasiga eskiz bo'yicha model chiziqlari kiritilib, yangi model andazasi hosil

Kiyimning modeliga xos xususiyatlari, ya'ni vitochkalar, koketkalar, bo'rtma choklarning holati; bo'ksa, bel, etak, bort, taqilma chiziqlari; cho'ntaklar, yoqa, drapirovka chiziqlari tegishli bo'laklar konstruksiyasi asosining chizmasiga ko'chiriladi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Antropometriya deb nimaga aytiladi?
2. Odam gavdasida qanday antropometrik nuqtalar mavjud?
3. Sirtning yoyilmasi deb nimaga aytiladi?
4. Mulyaj so'zi nimani anglatadi?
5. Texnik qo'shimcha deb nimaga aytiladi?
6. Texnik modellashtirishning qanday usullari mavjud?